

Yayın Geliş Tarihi: 30.11.2023
Yayına Kabul Tarihi: 05.06.2024
Online Yayın Tarihi: 15.06.2024
<http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.1383131>

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 26, Sayı: 2, Yıl: 2024, Sayfa: 676-698
E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

MAKSİMİZE ETME EĞİLİMİ İLE KAYIPTAN KAÇINMA, RİSKTEN KAÇINMA, MUTLULUK VE BİLİŞSEL ÖNYARGIYA DÜŞME EĞİLİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN CİNSİYETE GÖRE ANALİZİ

Asena Gizem YİĞİT*

Öz'

Sınırlı rasyonaliteden yola çıkarak ortaya konan maksimize etme-tatmin etme ayrımı Schwartz vd.'nin (2002) çalışmasıyla teorik temellere oturtulmuştur. Literatür incelediğinde konuyla ilgili çalışmaların çoğunlukla ölçek geliştirme çabalarında yoğunlaştığı görülmektedir. Bununla birlikte az sayıda çalışma maksimize etme eğiliminin farklı değişkenlerle ele alınmasını kapsamaktadır. Bu bakımdan, bu çalışma maksimize etme eğilimi ile kayıptan kaçınma, riskten kaçınma, mutluluk ve bilişsel önyargılara düşme eğilimi arasındaki ilişkileri araştırmaya yönelik gerçekleştirilmiştir. 272 kişilik örnekleme gerçekleştirilen çalışmada öncelikle maksimize etme eğilimi, kayıptan kaçınma ve riskten kaçınma ölçekleri Türkçe'ye uyarlanmış ve geçerlilik/güvenilirlik analizleri yapılmış, sonrasında ise oluşturulan hipotezler test edilmiştir. Elde edilen bulgular, maksimize etme eğiliminin sadece medeni duruma göre farklılık gösterdiği; kayıptan kaçınma, riskten kaçınma, mutluluk ve bilişsel önyargılara düşme eğilimleri ile ilişkilerinin ise cinsiyetler arasında farklılık gösterdiği şeklindedir. Buna göre kadınlarda maksimize etme eğilimi ile kayıptan kaçınma ve riskten kaçınma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiş olmasına karşılık erkeklerde her iki değişkenle de maksimize etme eğilimi arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Yine kadınlarda maksimize etme eğilimi ile mutluluk ve batık maliyete düşme eğilimi arasında bir ilişki saptanmazken; erkeklerde maksimize etme eğilimi ile mutluluk arasında ve batık maliyete düşme eğilimi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Burada kadın ve erkeklerin maksimize etme eğilimi noktasında motivasyonlarının farklı olduğu görülmektedir. Çalışma, maksimize etme eğilimini bahsi geçen değişkenlerle birlikte ele alan çalışmaya rastlanmaması bakımından özgün değer taşımaktadır. Ayrıca, Maksimizasyon Eğilimi Ölçeği, Kayıptan Kaçınma Ölçeği ve Riskten Kaçınma Ölçeği'nin

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Yiğit, A.G. (2024). Maksimize etme eğilimi ile kayıptan kaçınma, riskten kaçınma, mutluluk ve bilişsel önyargıya düşme eğilimi arasındaki ilişkinin cinsiyete göre analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26 (2), 676-698.

*Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Finans ve Bankacılık Bölümü, ORCID: 0000-0002-9791-2211, asenayigit@sdu.edu.tr

¹Bu çalışma için Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'nun 24/08/2023 tarih ve 07 sayılı kararı ile etik kurul onayı alınmıştır.

Türkçe uyarlamalarının ve analizlerinin de ilk kez gerçekleştirilmesi bakımından da önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Maksimizasyon, Maksimize Etme Eğilimi, Bilişsel Önyargılar, Davranışsal İktisat.

ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN MAXIMIZING TENDENCY AND LOSS AVERSION, RISK AVERSION, HAPPINESS AND COGNITIVE BIAS TENDENCY BY GENDER

Abstract

The maximizing-satisfying distinction, which is based on limited rationality, was established on theoretical grounds by Schwartz et al. (2002). When the literature is analysed, it is seen that the studies on the subject are mostly concentrated on scale development efforts. However, few studies have examined the maximizing tendency with different variables. In this respect, this study was conducted to investigate the relationships between maximizing tendency and loss aversion, risk aversion, happiness and tendency to cognitive biases. In the study with a sample of 272 people, firstly, the scales of maximizing tendency, loss aversion and risk aversion were adapted into Turkish and validity/reliability analyses were performed, and then the hypotheses were tested. The findings indicate that the maximizing tendency differs only according to marital status, whereas the relationships with loss aversion, risk aversion, happiness and tendency to cognitive biases differ between genders. Accordingly, while there is a statistically significant relationship between the maximizing tendency and loss aversion and risk aversion in women, there is no relationship between both variables and the maximizing tendency in men. Again, while there is no relationship between the maximizing tendency and happiness and the tendency to incur sunk costs in women, there is a significant relationship between the maximizing tendency and happiness and the tendency to incur sunk costs in men. Here, it is seen that the motivations of men and women are different in terms of the maximizing tendency. The study has a unique value in terms of the fact that there is no study that deals with the maximizing tendency together with the aforementioned variables. In addition, it is also important in terms of carrying out the Turkish adaptations and analyses of the Maximization Tendency Scale, Loss Aversion Scale and Risk Aversion Scale for the first time.

Keywords: Maximization, Maximizing Tendency, Cognitive Biases, Behavioral Economics.

GİRİŞ

Davranışsal iktisadın temel varsayımı olan “sınırlı rasyonel insan”, insanın sınırlı bilişsel becerileri olmasından yola çıkarak Herbert A. Simon tarafından teorik olarak kavramsallaştırılmıştır (Simon, 1955). Bu kavram doğrultusunda Simon, ilk kez, insanın her kararında maksimizasyon odaklı olmayacağını, bazen kişilerin “yeterince iyi” olanla da yetineceğini ortaya koymuştur (Misuraca vd., 2021). Bu durum Geleneksel İktisadın da temelini oluşturan Rasyonel Seçim Teorisi’ndeki tam bilgi sahibi, kararlarında bencil, fayda/maliyet analizini doğru yapan ve istikrarlı bir

karar verme becerisi ile kendisine en yüksek faydayı sağlama amacına sahip olarak tanımlanan “rasyonel insan” (Simon, 1955) varsayımını sarsmıştır. Aynı zamanda rasyonel seçim modellerinde tercihlerin sıklıkla dışsal değişken olarak tanımlanması da yapılan tercihlerin model üzerinde gücünü etkilemeyeceğini varsaydığından, modelin güvenilirliğinin sorgulanmasına neden olmuştur (Schwartz, 2000). Nitekim Kahneman ve Tversky’nin (1979, 1984) çalışmaları, durumların ifade edilmiş biçimlerindeki farklılıkların, seçimler üzerindeki etkisini göstererek ilk kez rasyonel seçim teorisindeki ihlalleri ortaya koymuştur.

Maksimize etmenin tersi olarak tanımlanan tatmin edicilik ise kapsamlı bir araştırmaya konu olmaksızın, referans noktasından hareketle “kabul edilebilirlik” eşliğini aşan ilk seçeneğin seçilmesi olarak tanımlanmaktadır (Dahling ve Thompson, 2012). Simon (1955) tarafından ortaya konan bu temelden yola çıkan Schwartz (2000), “maksimize ediciler” ve “tatmin ediciler” ayrımının üzerinde durmaktadır. Maksimize etme eğiliminin tespit edilebilmesi amacıyla ilk ölçeği geliştiren Schwartz vd. (2002), bireylerin maksimize etme eğilimlerinin artmasıyla, seçenekleri değerlendirmeleri sonrasında aldıkları kararlardan birtakım nedenlerden dolayı amaçladıkları faydayı elde edemeyeceğini savunmaktadırlar. Schwartz vd.’ne göre (2002), bir tatmin edici, kendisi için yeterince iyi olan şeyi seçtikten sonra geri kalan seçenekler göz ardı edilebilmektedir. Ancak maksimize edici için durum daha farklıdır. Bir maksimize edici kendisi için en yüksek faydayı sağladığını düşündüğü bir seçim sonrasında dahi farklı bir seçenekle karşılaşması durumunda seçimini sorgulamaktadır. Hatta seçeneklerin artması karar zorluğunu da beraberinde getirmektedir. Çünkü seçeneklerin artması maksimize ediciyi “her zaman daha iyi olabileceği” şüphesiyle baş başa bırakmaktadır. Bu durum da yaptığı seçimlerde, tatmin edicilere göre pişmanlık ve olumsuz duygu durumlar yaşamasına neden olmaktadır. Bununla birlikte maksimize edicilerin, tatmin edicilere göre daha az yaşam doyumu, mutluluk ve özsaygıya sahip oldukları da bulgular arasındadır. Ayrıca maksimize etme eğilimi yüksek kişilerin dışsal bilgi kaynaklarına daha fazla güvenmesi, seçimlerini devamlı sorgulaması ile sonuçlanmaktadır (Iyengar, Wells & Schwartz, 2006). Bu durum da beraberinde seçimlerinden elde etmek için çabaladığı tatmin düzeyini düşürebilmektedir.

Bu bilgiler göz önüne alındığında, modern dünyada sürekli artan seçenekler ve seçimlerle karşı karşıya kalındığı düşünülürse, maksimize etme eğiliminin çıktılarının daha derinlemesine araştırılması önem arz etmektedir. Schwartz vd.’nin (2002) çalışması alandaki diğer çalışmalar için önemli bir yol gösterici olmuştur. Ancak günümüze kadarki süreçte çalışmaların büyük kısmı ölçek geliştirme çabaları olmuştur (Cheek & Schwartz, 2016; Misuraca vd., 2021). Bu bilgilerden hareketle, bu çalışmada maksimize etme eğiliminin demografik değişkenlere göre değişimi ve kayıptan kaçınma, riskten kaçınma, mutluluk ve bilişsel önyargılara düşme eğilimi ile ilişkileri ele alınmaktadır. Literatür taraması sonucunda, maksimize etme eğilimini bahsi geçen değişkenlerle birlikte ele alan çalışmaya rastlanmamıştır. Bununla birlikte, Diab, Gillespie ve Highhouse (2008) tarafından geliştirilen Maksimizasyon Eğilimi Ölçeği, Li vd. (2021) tarafından geliştirilen Kayıptan

Kaçınma Ölçeği ve Mandrik ve Bao'nun (2005) geliştirdiği Riskten Kaçınma Ölçeği'nin Türkçe uyarlamalarının ve analizlerinin de ilk kez gerçekleştirilmesi bakımından çalışma önem ve özgün değer taşımaktadır. Ayrıca maksimize etme eğilimi ile bilişsel önyargılara düşme eğilimi arasındaki ilişkiye değinen iki çalışmaya rastlanmış (Parker, De Bruin & Fischhoff, 2007; Misuraca vd., 2021) ancak bu çalışmalar Türkiye örneğinde gerçekleştirilmemiştir. Bu açıdan da çalışma ilk olma özelliği taşımaktadır.

TEORİK BAKIŞ VE HİPOTEZLER

Simon (1955) tarafından dile getirilen maksimize etme-tatmin etme ayrımı Schwartz vd.'nin (2002) çalışmasıyla birlikte teorik temele oturmuştur. Schwartz vd.'nin (2002) maksimizasyon farklılıklarını tespit etmek amacıyla geliştirdiği ilk ölçek olan 13 maddeli Maksimizasyon Ölçeği sonrasında yapılan çalışmalar genel olarak ölçüm aracı geliştirmeye yönelik olmuştur (Nenkov vd., 2008; Diab vd., 2008; Lai, 2010; Turner vd., 2012; Richardson vd., 2014; Dalal vd., 2015; Misuraca vd., 2015).

Maksimize etme eğilimi her zaman olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmamaktadır. Literatürdeki araştırmalar maksimize etme eğilimi ile iç motivasyon ve öz yeterlilik değişkenleri arasında pozitif ilişkiler de elde etmektedir (Lai, 2010). Buradan hareketle doğru yönetilmesi durumunda maksimize edicilerin tatmin edicilere kıyasla yüksek başarı motivasyonuna sahip olması beklenen bir durumdur (Peng vd., 2018). Ancak yapılan çalışmaların sonuçları göz önüne alındığında, literatürdeki kabul görüş, maksimize edicilerin daha mutsuz (Larsen & McKibban, 2008; Polman, 2010), daha düşük benlik saygısına sahip ve yüksek derecede nevrotik (Schwartz, 2004; Purvis, Howell & Iyer, 2011), kararlarında daha fazla pişman (Schwartz vd., 2002) ve daha fazla karamsar oldukları yönündedir (Diab vd., 2008). Literatürde yer alan bu ikileme örnek olarak Iyengar vd. (2006) tarafından yapılan çalışma gösterilebilir. Çalışmanın sonuçlarına göre maksimize etme eğilimi yüksek olan üniversite mezunlarının, diğerlerine kıyasla %20 daha yüksek başlangıç maaşı karşılığında iş bulmuşlardır. Ancak bununla beraber devamlı alternatif arama ve verdiği kararlara şüphe taşıma özelliklerinden dolayı maksimize ediciler, tatmin edicilere göre elde ettikleri işlerden daha az memnun olmuşlardır ve iş arama süreci boyunca da daha fazla olumsuz etki yaşamışlardır. Buradan hareketle maksimize etme eğiliminin, süreç boyunca kişilere fayda sağladığı görülmesine rağmen, sürecin sonunda daha fazla olumsuz durum ve duyguyla karşılaşma ihtimali olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte maksimize etme eğiliminin erkeklerde, kadınlara nazaran daha yüksek olduğunu tespit eden çalışmalar mevcuttur (Parker vd., 2007). Ayrıca yaşın maksimize etme eğilimi üzerinde etkisi olduğunu; yaş arttıkça maksimize etme eğiliminin düşmekte olduğunu tespit eden çalışmalar vardır (Purvis vd., 2011; Tanius vd., 2009). Maksimize etme eğiliminin medeni duruma ve

çalışma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını araştıran bir çalışmaya rastlanmamış olsa da, literatürde yapılan bir araştırma, maksimize etme eğilimi yüksek bireylerin daha geç evlendiği yönünde bulgular elde etmiştir (Besharat, Ladik & Carrillat, 2014). Bu bilgiler ışığında aşağıdaki hipotez geliştirilmiştir:

H₁: Maksimize etme eğilimi demografik değişkenlere göre (yaş, cinsiyet, çalışma durumu, medeni durum) farklılaşmaktadır.

Benzer şekilde yapılan çalışmalardan hareketle, maksimize ediciler sosyal karşılaştırmanın etkilerine daha hassas olduklarından, tatmin edicilere göre daha fazla mutsuzluk yaşama eğilimindedirler (Schwartz vd., 2002). Bu durumda maksimize etme eğiliminin yükselmesi mutluluğun düşmesiyle ilişkilendirilebilir. Bu ilişkinin araştırılabilmesi için aşağıdaki hipotez kurulmuştur.

H₂: Maksimize etme eğilimi ile mutluluk arasında bir ilişki vardır.

Kayıptan kaçınma ve riskten kaçınma kavramları birbirinden farklı anlamlar taşımaktadır. Kayıptan kaçınma, bireylerin kazançlardan ziyade kayıplara belirgin bir tepki vermesi durumudur. Riskten kaçınma ise, bireylerin belirsiz sonuçlara karşı geliştirmiş olduğu bir hassasiyettir (Klaus vd., 2020). Ayrıca kayıptan kaçınma, fayda fonksiyonunda bir sapmaya işaret etmektedir. Diğer bir deyişle, kazançlar da kayıplar da büyüklüğüne bakılmaksızın belirgin bir asimetriye neden olmaktadır. Ancak riskten kaçınma, kayıplara karşı duyarlılığın azalmasına sebep olmamaktadır (Tovar, 2009). Potansiyel kayıplara karşı duyulan hassasiyet nedeniyle kadınların erkeklere nazaran daha fazla riskten kaçındığı bulgulanmıştır (Byrnes, Miller ve Schafer, 1999; Eckel & Grossman, 2008; Croson & Gneezy, 2009). Bu bilgilerden hareketle maksimize etme eğilimi yüksek kişilerin kayıplardan kaçan ancak kazanç söz konusu olduğunda risk arama davranışına giren bireyler olabileceği fikri üzerinde durulmaktadır. Bu fikir doğrultusunda maksimize etme eğilimi ile kayıptan kaçınma ve riskten kaçınma davranışları arasında bir ilişkinin olup olmadığının araştırılabilmesi için aşağıdaki hipotezler kurulmuştur:

H₃: Maksimize etme eğilimi ile kayıptan kaçınma davranışı arasında bir ilişki vardır.

H₄: Maksimize etme eğilimi ile riskten kaçınma davranışı arasında bir ilişki vardır.

Bilişsel önyargı, insan muhakemesinde sıklıkla mantık ilkelerine uymayan sistematik olarak hata gösteren bilişsel eğilimler olarak tanımlanmaktadır (Korteling & Toet, 2022). Kahneman (2011) düşünce sistemini iki şekilde sınıflandırmaktadır. Hızlı, sezgisel, çaba gerektirmeyen ve otomatik yanıtlar veren Sistem 1; bilinçli düşünme, problem çözme gibi çaba gerektiren durumlarda devrede olan Sistem 2. Sezgisel sisteme bağlı kararların verilme noktasında bazı bilgiler göz ardı edildiğinden bilişsel önyargılar bu sistemle ilişkilidir (Ehrlinger, Readinger & Kim, 2016). Buradan hareketle maksimize etme eğilimi yüksek olan kişilerin sezgisel davranmalarından ziyade mantıksal hareket etmeleri temel beklentidir. Çünkü bu

kişiler daha önce de belirtildiği üzere, kapsamlı bir araştırma sonucunda elde edilen mevcut seçeneklerin içinden en iyisini aramaya meyillidirler (Schwartz vd., 2002). Dolayısıyla kararlarının Sistem 1'den ziyade Sistem 2'ye dayanması beklendiğinden, bilişsel önyargılar taşımaya daha az eğilimli olabilirler. Ayrıca yapılan çalışmalar kadınların daha sezgisel, erkeklerin ise daha rasyonel olduğu yönünde görüş bildirmektedir (Delaney vd., 2015). Bu durum da karşımıza kadınların daha fazla bilişsel önyargıya düşmeye eğilimli olduğunu söyleyebilmektedir. Çalışmada bilişsel önyargıları temsilen kullanılan batık maliyet etkisi, rasyonalite varsayımını ihlal eden seçimler yapmamıza neden olan yanlılıktır (Yiğit & Sezgin, 2020). Batık maliyet yanlılığı, herhangi bir konuda bir kez paraya, çabaya veya zamana yatırım yapıldığında, o konuda çabayı sürdürme eğilimi olarak tanımlanmaktadır (Arkes & Blumer, 1985). Literatürde bilişsel önyargılar ile maksimize etme eğilimi arasındaki ilişkileri araştıran 2 çalışmaya rastlamıştır: Parker vd. (2007) maksimize edicilerin sezgisel karar verme eğilimlerinin daha düşük olduğunu; Misuraca vd. (2021) ise maksimize edicilerin batık maliyete düşme olasılıklarının daha düşük olduğunu tespit etmiştir. Bu bakımdan bilişsel önyargılardan batık maliyet bu çalışma için de öne çıkan bir önyargı olmaktadır. Buna göre bilişsel önyargılara düşme eğilimi ile maksimize etme eğilimi arasında bir ilişkinin olabileceği öngörülmektedir:

H₅: Maksimize etme eğilimi ile bilişsel önyargıya düşme eğilimi arasında bir ilişki vardır.

Literatürde yapılan çalışmalardan yola çıkılarak, araştırılan bu muhtemel ilişkilerin cinsiyete göre farklılık göstermesi de beklentilerdendir. Dolayısıyla bu ilişkilerin cinsiyete göre bir fark gösterip göstermediğinin in araştırılabilmesi için aşağıdaki hipotez kurulmuştur:

H₆: Maksimize etme eğilimi ile kayıptan kaçınma, riskten kaçınma, mutluluk ve bilişsel önyargıya düşme eğilimi arasındaki ilişkiler cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Örneklem

Hipotez testlerine geçilmeden önce ölçeklere ilişkin doğrulayıcı faktör analizleri gerçekleştirilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizinin (DFA) gerçekleştirilmesi için uygun örneklem büyüklüğü konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Guilford (1954) ve Kline (2005) uygun örneklem büyüklüğünün 200 kişiden az olmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Genel olarak kabul görmüş görüşe göre ise, faktörlerin güçlü ve belirgin olduğu durumlarda, değişken sayısının fazla büyük olmamasına bağlı olarak, yeterli örneklem büyüklüğünün 100-200 kişi arasında olabileceği

belirtilmektedir (Büyüköztürk, 2002). Hu ve Bentler (1999) ise katılımcı sayısının minimum 250 olması gerektiğini savunmaktadır.

Bilimsel çalışmalarda kullanılan örneklemden elde edilen bulguların tüm popülasyona uygulanabilirliğinin saptanmasına olanak veren güç analizi, çalışma öncesinde, istenen gücü elde etmek amacıyla gerekli olan örneklem büyüklüğünü saptamak için yaygın olarak kullanılmaktadır (Jones, Carley & Harrison, 2003; Kahraman Kılbaş & Cevahir, 2023). Hipotez testlerinde yapılacak olan korelasyon analizi için uygun örneklem sayısı, yapılan güç analizi sonucu 0,05 anlamlılık, 0,95 güç ve orta düzey etki büyüklüğünde ($d = 0,3$) 138 kişi olarak belirlenmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda 300 kişiden veri toplanmış, sağlıklı olmayan veriler elenerek 272 kişiyle analizler gerçekleştirilmiştir. Çalışmadaki veriler, kolay toplanması, daha hızlı olması ve maliyetinin düşük olması bakımından kolayda örnekleme yöntemi ile ve çevrimiçi anketler aracılığıyla elde edilmiştir (Malhotra, 2004). Ölçeğe ait geçerlilik ve güvenilirlik analizleri için AMOS 20.0 programından, hipotezlerin test edilmesi için ise SPSS 20.0 programından faydalanılmıştır. Ölçek ve hipotez analizlerine geçmeden önce örnekleme ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Örnekleme İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

	Kategori	Değişkenler		
		Frekans	%	Kümülatif %
Eğitim	İlköğretim	6	2,2	2,2
	Lise	22	8,1	10,3
	Lisans	131	48,2	58,3
	Yüksek Lisans	44	16,2	74,6
	Doktora	69	25,4	100,0
Cinsiyet	Kadın	171	62,9	62,9
	Erkek	101	37,1	100,0
Çalışma Durumu	Çalışıyor	206	75,7	75,7
	Çalışmıyor	66	24,3	100,0
Medeni Durum	Bekar	118	43,4	43,4
	Evli	154	56,6	100,0
	Ortalama	Minimum	Maksimum	Sh.
Yaş	34,41	15	62	8,89

Buna göre araştırmaya örneklemin yarısından fazlasını (%62,9) kadınlar oluşturmaktadır. Katılımcılardan yaklaşık %75’i bir işte çalışmakta, %56’sı ise evlidir. Örneklemin %90’ını en az lisans düzeyinde eğitimini tamamlamış kişiler oluşturmaktadır. Grubun yaş ortalaması ise 34’tür. Bundan sonraki kısımda ölçeklerin faktör analizlerinin sonuçları verilmektedir.

Ölçekler ve Doğrulayıcı Faktör Analizleri

Çalışmada, maksimize etme eğiliminin tespiti amacıyla Diab vd. (2008) tarafından geliştirilen Maksimizasyon Eğilimi Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, Schwartz vd.’nin (2002) geliştirdiği ölçekten farklı olarak eğilimi ölçmekte olduğundan tercih edilmiştir. Kayıptan kaçınma eğilimi ölçüsü olarak Li vd. (2021)

tarafından geliştirilen Kayıptan Kaçınma Ölçeği, riskten kaçınmayı ölçümleyebilmek için ise Mandrik ve Bao'nun (2005) Riskten Kaçınma Ölçeği'nden yararlanılmıştır. Son olarak mutluluk ölçümü için Demirci ve Ekşi (2018) tarafından geliştirilen Mutluluk Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeklerin tamamı 7'li likert içermektedir. Bilişsel önyargılara düşme durumunun saptanması için ise Batık Maliyet Önyargısına yönelik yazılan senaryo ise Ronayne, Sgroi ve Tickwell'in (2020) çalışmasından alınmıştır. Mutluluk Ölçeği dışındaki tüm ölçekler, her iki dildeki kültürler arası ve gramer farklılıkları göz önünde bulundurularak İngilizce'den Türkçe'ye çevrilmiş ve 3 uzman görüşüyle revize edilmiştir. Daha sonrasında ise tekrar orijinal diline çevrilerek Türkçesi ile kıyaslanmıştır. Dil tutarsızlıklarının giderilmesinin ardından ölçeklerin son hali ile 120 kişiye pilot çalışma uygulanmış, gerekli testler yapıldıktan sonra veri toplama işlemine devam edilmiştir. Çalışmanın yapılabilmesi için gerekli olan izinler ISUBÜ Etik Kurulu'ndan alınmıştır.

Ölçeklerin faktör analizlerine geçilmeden önce verilere ilişkin normallik sınaması yapılmıştır. Normallik analizi sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 2: Ölçeklere İlişkin Normallik Sınamaları

	Gözlem	Çarpıklık		Basıklık	
		İstatistik Değerleri	Standart Hata	İstatistik Değerleri	Standart Hata
Maksimizasyon Ölçeği	272	-0,258	0,148	-0,488	0,294
Kayıptan Kaçınma Ölçeği	272	-0,313	0,148	-0,340	0,294
Riskten Kaçınma Ölçeği	272	-0,726	0,148	0,976	0,294
Mutluluk Ölçeği	272	-0,670	0,148	0,117	0,294

Ölçeklerin normal dağılıma uygun olup olmadığının sınanması amacıyla çarpıklık ve basıklık değerleri dikkate alınmıştır. Çarpıklık ve basıklık değerleri için, 50'den küçük örneklemlerde ± 1.96 ; 51-100 kişilik örneklemlerde ± 2.58 ; 100 üstü örneklemlerde ise ± 3.29 kesme değeri olarak kabul edilebilmektedir (Mayers, 2013, s.3). Buna göre çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde, ölçek verilerinin normal dağılıma uygun olduğu görülmektedir (Tabachnick & Fidell, 2013, s.68; Astar & Güriş, 2014, s.155).

Maksimizasyon eğilimi ölçeği

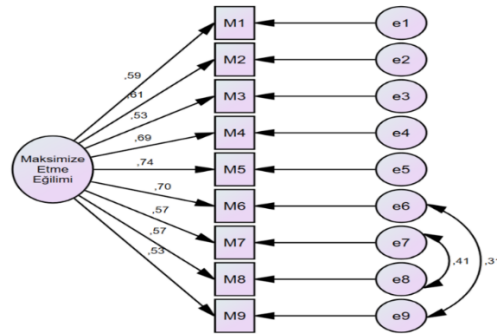
Schwartz vd. (2002) tarafından oluşturulan ölçek Diab vd. (2008) tarafından geliştirilmiştir. Kişinin maksimize etme eğilimini ölçen ölçeğin orijinali tek boyuttan ve 9 maddeden oluşmakta olup, ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Eğilimi ölçmesi bakımından da literatürde yaygın olarak kullanılmaktadır. Çalışmada kullanılan ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi sonuçları Tablo 3'teki gibidir:

Tablo 3: Maksimizasyon Ölçeğine İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

	İfadeler	Faktör Yükleri	Standart Hata	t Değerleri	p Değerleri
Maksimizasyon Ölçeği	M1	0,588			
	M2	0,611	0,173	7,840	***
	M3	0,525	0,128	7,006	***
	M4	0,687	0,151	8,491	***
	M5	0,742	0,175	8,901	***
	M6	0,698	0,200	8,559	***
	M7	0,569	0,152	7,419	***
	M8	0,566	0,155	7,398	***
	M9	0,534	0,183	7,029	***

Çalışmada yapılan DFA'da her bir maddenin kabul edilebilir bir ağırlık oluşturması açısından, faktör yükünün en az 0,40 olması gerekliliği; birden fazla faktöre yüklenmiş maddelerin hangi faktörde yer alacağı kararı için ise 0,10 farkından yararlanılmıştır (Büyüköztürk, 2002). DFA sonrasında değişkenler arası korelasyonlar incelendiğinde, maddelere ait faktör yüklerinin 0,40'ın üzerinde olduğu ve tüm korelasyon ilişkilerinin anlamlı olduğu görülmektedir ($p < 0.05$). Bu bakımdan herhangi bir madde çıkarılmamıştır. Ölçeği oluşturan 9 maddelik model için uyum indeksi hesaplamalarında kabul edilen değerlerin sağlandığı görülmektedir. Modelin indeks değerleri χ^2/df (CMIN/DF): 2,370; RMSEA: 0,071; GFI: 0,954; AGFI: 0,918; NFI: 0,929; IFI: 0,958; CFI: 0,957 ve SRMR: 0,042'dir. Bu değerlere göre model iyi bir uyum göstermektedir (Hu & Bentler, 1999; Browne & Cudeck, 1993; Simon vd., 2010; Gürbüz & Şahin, 2017, s.343). Modelin iç tutarlılığı ise iyi derecede güvenilirlik göstermektedir (Cr. Alpha: 0,850) (Bland & Altman, 1997; İslamoğlu & Alnıaçık 2014, s. 415). Maksimizasyon Ölçeği'nin tek faktörlü DFA'ya ilişkin modeli şekilde görülmektedir.

Şekil 1: Maksimize Etme Eğilimi Ölçeği İçin Tek Faktörlü Model

Kayıptan kaçınma ölçeği

Çalışmada veri toplamak amacıyla kullanılan bir diğer ölçek ise Li vd. (2021) tarafından geliştirilen Kayıptan Kaçınma Ölçeği'dir. Ölçekte 7.madde ters

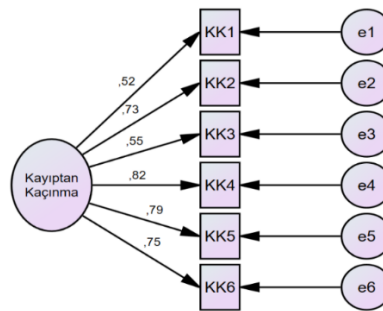
kodlanmış maddedir. 7 madde ve tek boyuttan oluşan ölçeğe ilişkin yapılan DFA sonucunda değişkenler arası korelasyonlar incelenmiş ve madde 7'nin (-0,22) eşik değerinin altında kalmasından dolayı (Büyüköztürk, 2002) analizden çıkarılmıştır ve 6 maddeli bir ölçek ortaya çıkmıştır. Yeni ölçek çarpıklık (stat.: -0,376, std.err.: 0,148) ve basıklık (stat.: -0,458; std. err.: 0,294) değerlerine göre normal dağılım göstermektedir. Tekrar edilen DFA'ya ait sonuçlar tablodaki gibidir:

Tablo 4: Kayıptan Kaçınma Ölçeğine İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

	İfadeler	Faktör Yükleri	Standart Hata	t Değerleri	p Değerleri
Kayıptan Kaçınma Ölçeği	KK1	0,522			
	KK2	0,732	0,212	8,083	***
	KK3	0,554	0,158	6,880	***
	KK4	0,819	0,213	8,504	***
	KK5	0,786	0,198	8,356	***
	KK6	0,749	0,195	8,174	***

Normallik analizinden sonra yapılan DFA sonrasında değişkenler arası korelasyonlar incelenmiştir. Maddelerin faktör yükleri dikkate alındığında faktör yüklerinin eşik değerinin üstünde olduğu ve tüm korelasyon ilişkilerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir ($p < 0.05$). Kayıptan Kaçınma Ölçeği'nin 6 maddeli son hali için uyum istatistikleri χ^2/df (CMIN/DF): 1,557; RMSEA: 0,045; GFI: 0,984; AGFI: 0,962; NFI: 0,978; IFI: 0,992; CFI: 0,992 ve SRMR: 0,023'tür. Bu değerlere göre model çok iyi bir uyum göstermektedir. Model iç tutarlılığının tespiti için yapılan analiz sonrasında ise Cronbach's Alpha katsayısı 0,848 olarak hesaplanmıştır. Buna göre ölçek iyi derecede güvenilirliğe sahiptir (Kılıç, 2016). Ölçeğin tek faktörlü DFA'ya ilişkin modeli şekilde yer almaktadır:

Şekil 2: Kayıptan Kaçınma Ölçeği İçin Tek Faktörlü Model

Riskten kaçınma ölçeği

Çalışmada yararlanılan diğer bir ölçek ise Mandrik ve Bao'ya (2005) ait Riskten Kaçınma Ölçeği'dir. Bu ölçeğe ilişkin yapılan DFA sonrasında maddelerden birinin düşük faktör yüklemesine sahip olduğu görülmüş ve bu madde (RK5: 0,010)

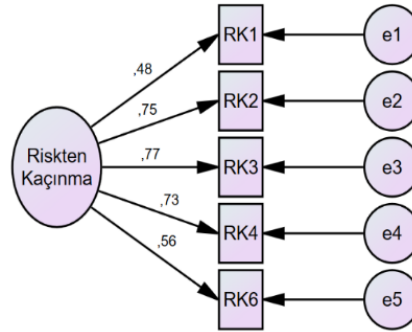
analizden çıkarılmıştır. Çıkarılan madde sonrasında yapılan normallik sınavında ortaya çıkan yeni yapının da eski ölçekte olduğu gibi normal dağılıma sahip olduğu görülmüştür (çarpıklık: stat.: -0,734, std.err.: 0,148; basıklık: stat.: -0,683, std.err.: 0,294). Yeniden gerçekleştirilen DFA sonucunda elde edilen faktör yükleri tabloda görülmektedir:

Tablo 5: Riskten Kaçınma Ölçeğine İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

	İfadeler	Faktör Yükleri	Standart Hata	t Değerleri	p Değerleri
Riskten Kaçınma Ölçeği	RK1	0,522			
	RK2	0,732	0,167	7,190	***
	RK3	0,554	0,172	7,232	***
	RK4	0,819	0,170	7,109	***
	RK6	0,786	0,150	6,264	***

Yapılan analize göre tüm faktör yükleri anlamlı şekilde 0,40 değeri üstünde yüklenmiştir. Modelin uyum indeksleri ise χ^2/df (CMIN/DF): 2,892; RMSEA: 0,084; GFI: 0,980; AGFI: 0,939; NFI: 0,963; IFI: 0,976; CFI: 0,975 ve SRMR: 0,036'dır. Bu değerlere göre model iyi ve kabul edilebilir uyum derecesine sahiptir (Schermelleh-Engel & Moosbrugger, 2003). Ölçeğe ait Cronbach's Alpha ise 0,78 olarak elde edilmiştir. Ölçeğe ait tek faktörlü DFA'ya ilişkin model şeklindeki gibidir:

Şekil 3: Riskten Kaçınma Ölçeği İçin Tek Faktörlü Model

Mutluluk ölçeği

Hipotez testleri öncesinde son DFA ise Demirci ve Ekşi (2018) tarafından geliştirilen Mutluluk Ölçeği için gerçekleştirilmiştir. Ölçeğe ilişkin analiz sonrasında faktör yüklerinin 0,40 üzerinde yüklendiği ve korelasyonların anlamlı olduğu görülmüştür. Analiz sonuçları tablodaki gibidir:

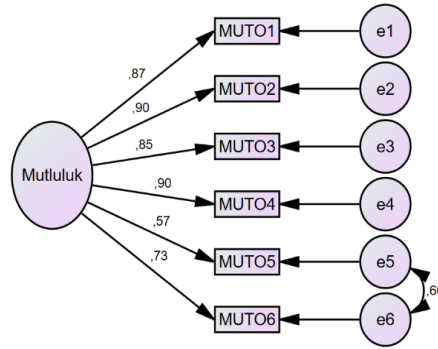
Tablo 6: Mutluluk Ölçeğine İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

	İfadeler	Faktör Yükleri	Standart Hata	t Değerleri	p Değerleri
Mutluluk Ölçeği	MUTO1	0,869			
	MUTO2	0,901	0,052	20,827	***

MUTO3	0,850	0,054	18,625	***
MUTO4	0,902	0,054	20,859	***
MUTO5	0,573	0,061	10,308	***
MUTO6	0,728	0,056	14,371	***

Modele ait uyum istatistikleri incelediğinde ise χ^2/df (CMIN/DF): 1,862; RMSEA: 0,056; GFI: 0,983; AGFI: 0,955; NFI: 0,989; IFI: 0,995; CFI: 0,995 ve SRMR: 0,020 olduğu görülmektedir. Ölçeğin Cronbach's Alpha katsayısı ise 0,92 olarak elde edilmiştir. Ölçeğe ait tek faktörlü doğrulayıcı faktör analizine ilişkin model şekildeki gibidir:

Şekil 4: Mutluluk Ölçeği İçin Tek Faktörlü Model

Hipotezlerin Analizleri ve Tespitler

Çalışmada veri toplama amacıyla kullanılan anket formunda yer alan ölçeklerin¹ geçerlilik ve güvenilirlik analizlerinin yapılmasının ardından oluşturulan hipotezlerin sınamasına geçilmiştir. H₁ hipotezi gereği ilk olarak maksimize etme eğiliminin demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı sınanmıştır. Yaş değişkeni ortalamasının altı (34) ve ortalama ve üstü (34+) olarak kategorik hale getirilmiştir. Öncelikle maksimize etme eğiliminin yaş, cinsiyet, çalışma durumu, medeni duruma göre normal dağılıp dağılmadığı kontrol edilmiştir. Sonuçlar Tablo 7'de sunulmuştur:

Tablo 7: Demografik Değişkenlerin Maksimize Etme Eğilim Ölçeğine Göre Dağılımları

		Çarpıklık			Basıklık	
		Gözlem	İst. Değ.	St. Hata	İst. Değ.	St. Hata
Yaş	34 yaş altı	146	-0,389	0,201	-0,397	0,399
	34 yaş ve üstü	126	-0,082	0,216	-0,657	0,428
Cinsiyet	Kadın	171	-0,238	0,186	-0,537	0,369
	Erkek	101	-0,125	0,240	-0,786	0,476
Çalışma Durumu	Çalışıyor	206	-0,328	0,169	-0,548	0,337
	Çalışmıyor	66	-0,026	0,295	-0,119	0,582

¹ Anket formunda yer alan ve analiz sonucunda elde edilen ölçeklerin nihai hali Ek-1'de yer almaktadır.

Medeni Durum	Bekar	118	-0,493	0,223	-0,209	0,442
	Evli	154	-0,056	0,195	-0,757	0,389

Demografik değişkenlerinin tamamının maksimize etme eğilimine göre normal dağıldığı tespit edildiğinden parametrik testlerden Bağımsız Örneklem t-Testi uygulanmıştır. Demografik değişkenlere ilişkin t-testlerinin sonuçları Tablo 8'deki gibidir:

Tablo 8: Demografik Değişkenlere İlişkin Fark Testi Sonuçları

Değişken	Gruplar	n	$\bar{X}$	SS	t	p
Yaş	34 yaş Altı	146	4,797	1,111	-0,667	0,505
	34 yaş ve üstü	126	4,886	1,070		
Cinsiyet	Kadın	171	4,751	1,154	-1,724	0,086
	Erkek	101	4,986	0,964		
Çalışma Durumu	Çalışıyor	206	4,858	1,105	0,528	0,598
	Çalışmıyor	66	4,777	1,052		
Medeni Durum	Bekar	118	5,000	0,950	2,274	0,024*
	Evli	154	4,711	1,175		

**p<0,01; *p<0,05

Tablo 8'den de görüldüğü üzere maksimize etme eğilimi sadece medeni duruma göre farklılaşmaktadır. Buna göre bekar kişiler evlilere nazaran daha fazla maksimize etme eğilimine sahiptir. Yaş, cinsiyet ve çalışma durumu ile ilgili istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Beklentiyle uyumlu olarak, maksimize etme eğilimi ile kayıptan kaçınma, riskten kaçınma, mutluluk ve bilişsel önyargıya düşme eğilimi değişkenlerinin arasındaki ilişkinin araştırılabilmesi için öncelikle serilerin normal dağılıma uygunluğu test edilmiştir. Tablo 7'den de görüldüğü üzere seriler normal dağılıma uygundur. Ayrıca bilişsel önyargının tespiti için verilen batık maliyet senaryosuna ilişkin serinin de normal dağıldığı tespit edilmiştir. Buradan hareketle H₂, H₃, H₄ ve H₅ hipotezleri eş anlamlı olarak parametrik testlerden Pearson Korelasyon Testi'ne tabi tutulmuştur. Analiz sonuçları Tablo 9'da mevcuttur.

Tablo 9: Değişkenler Arası Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	1	2	3	4	5
(1) Maksimize Etme	1				
(2) Kayıptan Kaçınma	0,264**	1			
(3) Riskten Kaçınma	0,189**	0,483**	1		
(4) Mutluluk	0,161**	-0,254**	-0,042	1	
(5) Batık Maliyet	0,107	-0,040	0,061	0,096	1
$\bar{X}$	4,838	4,583	5,136	5,333	4,930
SS	1,091	1,360	1,132	1,159	0,135

**p<0,01; *p<0,05

Analiz sonuçlarına göre, maksimize eğilimi ile kayıptan kaçınma, riskten kaçınma ve mutluluk arasında zayıf ancak istatistiksel olarak anlamlı ilişki vardır (Gürbüz & Şahin, 2017, s. 260). Bu ilişkiye göre maksimizasyon arttığında kayıptan kaçınma, riskten kaçınma ve mutluluk da artış göstermektedir. Bunun yanı sıra bilişsel önyargıya (batık maliyet) düşme eğilimi ile diğer değişkenler arasında

istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Genel görüşten farklı olarak maksimize etme eğilimi ile mutluluk arasında doğru yönlü bir ilişkinin olması Lai (2010) ve Peng vd.'nin (2018) bulgularıyla örtüşmektedir. Ancak bu durum cinsiyete göre farklılık göstermekte midir? Literatürde maksimize etme eğilimi, risk alma ve mutluluk eğilimlerinin kadınlarda daha fazla görülebileceğine dair kanıtlar bulunmaktadır (Albaity & Rahman, 2012). Ayrıca kadınların daha sezgisel kararlar almasından (Delaney vd., 2015) hareketle de bu değişkenlere ait ilişkilerin cinsiyetlere göre farklılaşabileceği göz önünde bulundurulmaktadır. Bu sorunun araştırılması için kurulan H_6 hipotezinin sınanması için öncelikle bu değişkenlerin cinsiyete göre normal dağılıp dağılmadığına bakılmıştır. Tüm değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerleri, serilerin normal dağıldığını göstermiştir. Buradan hareketle Pearson korelasyon analizi yapılmıştır ve sonuçlar tablodan incelenebilir:

Tablo 10: Cinsiyetler Arasında Değişkenler Arası Korelasyon Analizi Sonuçları

Kadın					
Değişkenler	1	2	3	4	5
(1) Maksimize Etme	1				
(2) Kayıptan Kaçınma	0,350**	1			
(3) Riskten Kaçınma	0,267**	0,502**	1		
(4) Mutluluk	0,104	-0,282**	-0,120	1	
(5) Batık Maliyet	0,059	0,048	0,135	0,119	1
$\bar{X}$	7,751	4,635	5,227	5,369	4,912
SS	1,154	1,439	1,778	1,247	2,259
Erkek					
Değişkenler	1	2	3	4	5
(1) Maksimize Etme	1				
(2) Kayıptan Kaçınma	0,082	1			
(3) Riskten Kaçınma	0,051	0,433**	1		
(4) Mutluluk	0,324**	-0,192	0,132	1	
(5) Batık Maliyet	0,206**	-0,223*	-0,082	0,049	1
$\bar{X}$	4,986	4,495	4,982	5,272	4,960
SS	0,964	1,216	1,039	0,995	2,181

**p<0,01; *p<0,05

Kadınlarda maksimize etme eğilimi ile kayıptan kaçınma, riskten kaçınma davranışları tüm örnekleme göre daha yüksek korelasyon göstermiş, bununla birlikte maksimizasyon ile mutluluk arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Erkeklerde ise tam tersi olarak kayıptan kaçınma ve riskten kaçınma ile maksimize etme eğilimi arasında istatistiksel bir ilişki tespit edilememiş, ancak mutluluk ile orta düzeyde pozitif bir ilişki görülmüştür. Benzer şekilde kadınlarda maksimize etme eğilimi ile bilişsel önyargıya düşme eğilimi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmezken; erkeklerde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre, erkeklerde maksimize etme eğiliminin yükselmesine bağlı olarak bilişsel önyargıya düşme eğilimi artmaktadır. Benzer şekilde erkeklerin

maksimizasyon hedefini gerçekleştirmeye yönelik kararlarında kayıptan ve riskten kaçınma göstermediği tespit edilmiştir. Burada erkeklerin kayıptan kaçınma ve riskten kaçınma gibi davranışları ile maksimize etme eğilimleri arasında ilişkinin olmaması ve buna rağmen batık maliyet yanılıgına düşmeleri, acaba erkeklerin sezgisel sistem olan sistem 1'lerini kadınlara göre daha fazla kullanmalarından kaynaklanıyor olabilir mi? sorusu akla gelmektedir. Diğer bir deyişle, bu durum maksimize etme eğiliminden bağımsız olarak bilişsel önyargıya düşme eğiliminin cinsiyetler arası farkından kaynaklanıyor olabilir mi? Bunun için bilişsel önyargılar düşme eğiliminin cinsiyete göre bir farklılık gösterip göstermediğine bakılmıştır. Seriler normal dağılım sergilediğinden parametrik testlerden yararlanılmıştır. Yapılan Bağımsız Örneklem t Testine göre sonuçları aşağıda sunulmuştur:

Tablo 11: Cinsiyete Göre Batık Maliyete Düşme Eğilimlerinin Karşılaştırılması

Cinsiyet	n	$\bar{X}$	SS	t	p
Kadın	171	4,912	2,259	-0,172	0.378
Erkek	101	4,960	2,181		

**p<0,01; *p<0.05

Buna göre bilişsel önyargıya düşme eğilimindeki görülen fark, cinsiyetten kaynaklanmamaktadır. Bu durumda erkeklerin maksimize etme eğilimleri ile bilişsel önyargılara düşme eğilimi ilişkisinde maksimizasyon eğiliminin önemli rol oynadığı görülmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Maksimize etme eğilimi Schwartz vd.'nin (2002) çalışmasının ardından teorik temellere oturtulmuş ve literatürde yaygın olarak araştırılmaya başlanmıştır. Ancak alanda yapılan çalışmaların ölçek geliştirme özelinde yoğunlaşması, diğer faktörlerin maksimize etme eğilimi ile ilişkilerinin araştırılmasını kısıtlamıştır. Türkiye örneğinde yapılan çalışmalar ise sınırlı sayıdadır. Buradan hareketle yapılan bu çalışma hem yeni ölçeklerin Türkçe'ye uyarlanmasını hem de maksimize etme eğiliminin farklı davranışsal değişkenlerle ele alınmasını içermesi bakımından önem ve özgün değer taşımaktadır.

Bu çalışmada öncelikle ölçeklere ilişkin uyarlamalar ile geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılmış daha sonrasında ise oluşturulan hipotezler test edilmiştir. 272 katılımcının yer aldığı örnekleme, maksimize etme eğilimi ile demografik değişkenler arasında yapılan analizlerin sonuçlarına göre, eğilimde yaş, cinsiyet, çalışma durumu değişkenleri istatistiksel olarak anlamlı bir rol oynamamaktadır. Ancak bununla beraber medeni durum maksimize etme eğiliminde anlamlı bir farklılığa neden olmaktadır. Bu sonuca göre, bekar kişiler evlilere nazaran daha fazla maksimize etme eğilimine sahiptir. Bu sonuca birkaç faktör neden olabilir. Bunlardan ilki bekar kişilerin daha fazla bireysel karar verebilmeleridir. Bireylerin kendi istekleri doğrultusunda ve herhangi bir durum veya kişiye bağlı olmaksızın karar alabilmeleri, kişileri daha fazla maksimize etmeye de sevk ediyor olabilir. Bu durum beraberinde risk alma eğilimini de gündeme getirmektedir. Ancak

çalışmanın sonuçlarına göre örnekleme yer alan bekar ve evli kişilere ait kayıptan kaçınma ve riskten kaçınma skor ortalamalarının birbirine oldukça yakın olması, medeni durumun maksimize etme üzerinde yarattığı farklılığın bunlardan farklı değişkenlerden kaynaklandığını göstermektedir. Buradan hareketle, sonucun yapılacak sonraki çalışmalarla derinlemesine analizi bulguyu daha farklı boyutlarda değerlendirmeyi mümkün kılabilir.

Literatürde yapılan çalışmaların tespitlerinden hareketle, maksimize etme eğilimi ile kayıptan kaçınma, riskten kaçınma, mutluluk ve bilişsel ön yargıya düşme eğilimi arasındaki ilişkilerin tespiti amacıyla korelasyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, maksimize etme eğilimi ile kayıptan kaçınma (0,264**), riskten kaçınma (0,189**) ve mutluluk (0,161**) arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Bu ilişkilere göre maksimize etme eğiliminin artmasıyla kayıptan kaçınma, riskten kaçınma ve mutluluk eğilimleri de artmaktadır. Kayıptan kaçınma ve riskten kaçınma arasında (0,483**) tespit edilen ilişki ise kişilerin bir şeyi kaybetme olasılığında kaçınmak için risk alma konusunda daha temkinli olmasıyla açıklanabilir. Ancak bununla beraber risk alma ve kayıptan kaçınma eğilimleri kişilerin psikolojik durumuna ve daha önce kazanç/kayıplarından elde ettiği deneyimlerine göre değişiklik gösterebilmektedir (Atak & Kutukız, 2021). Davranışsal fayda teorisi olan Beklenti Teorisi'ne göre kişilerin beklenen kazanç noktası referans aldıkları noktanın üstündeyse, yani diğer bir deyişle beklenen fayda değeri kazanç bölgesindeyse risk almayı tercih edebilmektedirler (Kahneman & Tversky, 1979). Sonuçların maksimize etme eğilimi ile kayıptan ve riskten kaçınma eğilimleri ile doğru yönde olması, maksimize edicilerin elde ettikleri veya etmeyi bekledikleri kazançlardan tatmin olmamaları, süreklilik arz eden bir alternatif arama içinde olmaları ve seçimlerini sorgulamaları, elde edilen kazancın aslında kazanç olarak algılanamadığı anlamını taşıyor olabilir. Bu durumun, kişiyi kazanç bölgesinde olmadığını düşündürmesi ve riskten/kayıptan kaçınma noktasına taşınması muhtemeldir. Analizin diğer bir sonucu ise bilişsel önyargılara düşme eğilimi ile maksimize etme eğilimi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç olmadığıdır. Bu sonuç, maksimize etme eğilimi ile sezgisel karar verme ve bilişsel önyargılara düşme eğilimleri arasında ilişki tespit eden Parker vd. (2007) ile Misuraca vd.'nin (2021) bulgularıyla aynı yönde yer almamaktadır. Bu tespitin ayrıntılı olarak araştırılabilmesi için yapılan çalışmalardan hareketle, bu ilişkinin kadınlarda görülme olasılığının daha yüksek olabileceği fikrinden hareketle, aynı analiz cinsiyet farkından hareketle tekrarlanmıştır.

Maksimize etme eğilimi ile analize konu olan değişkenler arasındaki ilişki cinsiyetler arasında önemli farklılıklar ortaya çıkarmıştır. Kadınlarda maksimize etme eğilimi ile kayıptan kaçınma ve riskten kaçınma eğilimleri arasındaki ilişki tüm örneklem üzerinde yapılan analizlere göre daha yüksek boyutta kendini göstermiştir. Buna göre kadınlarda maksimize etme eğilimi ile kayıptan kaçınma arasında istatistiksel olarak anlamlı ve orta düzeyde doğru yönlü bir ilişki (0,350**) tespit

edilmiştir. Aynı şekilde maksimize etme eğilimi ile riskten kaçınma eğilimi arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır (0,267**). Türk toplumunda kadınlara atfedilen roller ve beklentiler, her daim en iyi kararları alma yönünde hareket etmeyi beraberinde getiriyor olabilir. Aynı zamanda bu durum kayıptan kaçınmayı arttırarak risk alma eğilimini azaltıyor olabilir. Erkeklerde ise bunun tam tersi olarak her iki değişkenle de maksimize etme eğilimi arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Yine kadınlarda maksimize etme eğilimi ile mutluluk ve batık maliyete düşme eğilimi arasında bir ilişki saptanmazken; erkeklerde maksimize etme eğilimi ile mutluluk arasında (0,324**) ve batık maliyete düşme eğilimi arasında (0,206**) anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Burada kadın ve erkeklerin maksimize etme eğilimi noktasında motivasyonlarının farklı olduğu görülmektedir. Ayrıca bilişsel önyargıya düşme eğilimindeki farkın cinsiyetten mi kaynaklandığının tespiti için yapılan fark analizine göre bu eğilimdeki farkın cinsiyetten kaynaklanmadığını göstermektedir. Dolayısıyla erkeklerin maksimize etme eğilimleri ile bilişsel önyargılara düşme eğilimi ilişkisinde maksimizasyon eğiliminin önemli rol oynadığı görülmektedir. Bu sonuçtan yola çıkarak, kadınların geçmişteki kararlarının ve gelecek kararlarının daha analitik hesaplamadan geçtiği söylenebilir. Çünkü, maksimize etme eğilimi, gelecekteki faydayı en üst düzeye hedeflerken; batık maliyet, zaten yapılmış olan, yani geçmişteki kararı (harcamayı) temsil etmektedir. Dolayısıyla kadınlar, erkeklere nazaran kararların zamansal hesaplamasını daha iyi yönetiyor olabilir. Bunun yanı sıra maksimize etme eğilimi yüksek olan erkeklerin değişime karşı daha dirençli olabileceği, bu bakımdan da kendi fikirlerini veya bakış açılarını koruma eğilimine girebilecekleri yorumu yapılabilir. Dolayısıyla mevcut durumlarını koruma isteği bilişsel önyargıya düşme eğilimlerini arttırmış olabilir. Buradan çıkarılabilecek bir başka yorum ise toplumsal cinsiyet normlarıdır. Erkeğin daha güçlü ve kararlı olmalarını öne çıkaran normlar, erkeklerin, kendi fikirlerini savunma ve değişime direnme eğilimini arttırarak bilişsel önyargıya düşmesine neden olabilir.

Elde edilen bu sonuçlar, detaylı araştırmalara muhtaçtır. Ancak çalışmanın özgün sonuçları, gelecekte yapılacak çalışmalara da yol gösterici olabilir. Bununla beraber çalışmanın daha yüksek bir örneklem sayısı ile gerçekleştirilmesi, sonuçların daha genelleştirilebilir olmasına yardım edecektir. Benzer şekilde, farklı bilişsel önyargıların değişken olarak kullanılabilmesi yeni çalışmaların yapılması, her bilişsel önyargının benzer sonuçlar verip vermeyeceğinin tespit edilmesinde de önemli bir rol oynayacaktır. Örneklemin %90'ının lisans ve üstü dereceye sahip olması, sonuçlarda yanlılık ortaya çıkarmış olabilir. Dolayısıyla benzer çalışmanın farklı özelliklere sahip örneklem üzerinde yapılması daha farklı sonuçlar verebilir. Toplumsal normların, kişilerin kararları üzerinde yarattığı muhtemel farklılıkların saptanması için, kültürlerarası düzeyde yapılacak yeni çalışmalar da gerekmektedir.

Yazar Katkı Oranı ve Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma tek yazarlı olup katkı oranı %100'dür ve herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Albaity, M. & Rahman, M. (2012). Behavioural Finance and Malaysian Culture. *International Business Research*, 5 (11), 65-76

Arkes, H. & Blumer, C. (1985). The Psychology of Sunk Cost. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. 35 (1), 124-140.

Atak, O. & Kutukız, D. (2021). Davranışsal Finans Eğilimlerinin, Bireysel Yatırımcıların Yatırım Tercihlerine ve Yatırımlarda Yararlandıkları Bilgi Kaynaklarına Göre Karşılaştırılması: Muğla İlindeki Turizm İşletme Yöneticileri Üzerinde Bir Uygulama. *Turizm Akademik Dergisi*, 8 (1), 231-248.

Astar, M. & Güriş S., (2014). *Bilimsel Araştırmalarda SPSS ile İstatistik*. 1.Baskı, İstanbul: DER Yayınları

Besharat, A., Ladik, D. M. & Carrillat, F. A. (2014). Are maximizers blind to the future? When today's best does not make for a better tomorrow. *Marketing Letters*, 25, 77–91.

Bland, J. & Altman, D. (1997). Statistics notes: Cronbach's alpha. *BMJ*, 314 (275), doi: 10.1136/bmj.314.7080.572

Browne, M. W. & Cudeck, R. (1993). Alternative ways of assessing model fit. in K. A. Bollen and J. S. Long (Eds.), *Testing structural equation models* (p. 136-162), Newbury Park, CA: Sage

Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*, (11. baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık

Byrnes, J.P., Miller, D.C. & Schafer, W.D. (1999). Gender differences in risk taking: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 125 (3), 367–383. doi.org/10.1037/0033-2909.125.3.367

Cheek, N. N. & Schwartz, B. (2016). On the meaning and measurement of maximization. *Judgment and Decision Making*, 11 (2), 126–146

Croson, R. & Gneezy, U. (2009). Gender Differences in Preferences. *Journal of Economic Literature*, 47 (2), 448-74.

Delaney, R., Strough, J., Parker, A.M. & de Bruin, W.B. (2015). Variations in Decision-Making Profiles by Age and Gender: A Cluster-Analytic Approach. *Personality and Individual Differences*, 85 (1), 19-24. doi: 10.1016/j.paid.2015.04.034.

Dahling, J.J. & Thompson, M.N. (2012). *Detrimental Relations of Maximization With Academic and Career Attitudes*. *Journal of Career Assessment*, 21 (2), 278-294

Dalal, D. K., Diab, D. L., Zhu, X. S. & Hwang, T. (2015). Understanding the construct of maximizing tendency: A theoretical and empirical evaluation. *Journal of Behavioral Decision Making*, 28, 437-450.

Demirci, İ. & Ekşi. H. (2018). Keep calm and be happy: A mixed method study from character strengths to well-being. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 18 (29), 303–354. <http://dx.doi.org/10.12738/estp.2018.2.0799>

Diab, D. L., Gillespie, M. A. & Highhouse, S. (2008). Are maximizers really unhappy? The measurement of maximizing tendency. *Judgment and Decision Making*, 3, 364-370.

Eckel, C.C. & Grossman, P.J. (2008). Men, Women and Risk Aversion: Experimental Evidence, (Eds. Charles R. Plott ve Vernon L. Smith), *Handbook of Experimental Economics Results*, Elsevier, 1, 1061-1073, [doi.org/10.1016/S1574-0722\(07\)00113-8](https://doi.org/10.1016/S1574-0722(07)00113-8).

Ehrlinger, J., Readinger, W.O. & Kim, B. (2016). Decision-Making and Cognitive Biases. *Encyclopedia of Mental Health*, doi: 10.1016/B978-0-12-397045-9.00206-8.

Guilford, J. P. (1954). *Psychometric methods* (2nd ed.). New York: McGraw-Hill.

Gürbüz, S. & Şahin, F. (2017). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri felsefe- yöntem- analiz* (4. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları

Hu, L. & Bentler P.M. (1999). Cut off criteria for fit indexes in covariance structure analysis: conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6 (1), 1-55. doi: 10.1080/10705519909540118

Iyengar, S. S., Wells, R. E. & Schwartz, B. (2006). Doing better but feeling worse. Looking for the “best” job undermines satisfaction. *Psychological Science*, 17, 143-150.

İslamoğlu, A. H. & Alnaçık, Ü. (2014). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (4. Bs.) İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Jones, S.R., Carley, S. & Harrison, M.A. (2003). An introduction to power and sample size estimation. *Emergency Medicine Journal*, 20, 453-458.

Kahneman, D. & Tversky, A. (1979). Prospect theory: An analysis of decisions under risk. *Econometrika*, 47 (2), 263-291.

Kahneman, D. & Tversky, A. (1984). Choices, values, and frames. *American Psychologist*, 39, 341-350.

Kahneman, D. (2011). *Thinking, Fast and Slow*. Farrar, Straus and Giroux: NewYork

Kahraman-Kılbaş, E.P. & Cevahir F. (2023). Bilimsel Araştırmalarda Örneklem Seçimi ve Güç Analizi. *Journal of Biotechnology and Strategic Health Research*, 7 (1), 1-8.

Kılıç, S. (2016). Cronbach'ın Alfa Güvenirlik Katsayısı. *Journal of Mood Disorders*, 6 (1), 47-48.

Klaus, F., Chumbley, J.R., Seifritz, E., Kaiser, S. & Hartmann-Riemer, M. (2020). Loss Aversion and Risk Aversion in Non-Clinical Negative Symptoms and Hypomania. *Front Psychiatry*, 11, doi: 10.3389/fpsy.2020.574131.

Kline R.B. (2005). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*. Guilford Press: New York

Korteling, J.E. & Toet, A. (2022). Cognitive Biases, (Ed. Sergio Della Sala) *Encyclopedia of Behavioral Neuroscience* (2th Edition). Elsevier, 610-619, doi.org/10.1016/B978-0-12-809324-5.24105-9

Larsen, J. T. & McKibban, A. R. (2008). Is happiness having what you want, wanting what you have, or both? *Psychological Science*, 19, 371-377.

Lai, L. (2010). Maximizing without difficulty: a modified maximizing scale and its correlates. *Judgment and Decision Making*, 5, 164-175.

Li, j., Chai, L., Nordstorm, O., Tangpong, C., & Hung, K.-T., (2021). Development of a Loss Aversion Scale. *Journal of Managerial Issues*, 33 (1), 69-89

Malhotra, N. K. (2004). *Marketing research an applied orientation* (4th. Ed.). Pearson Prentice Hall: New Jersey

Mandrik, C.A. & Bao, Y. (2005). Exploring the Concept and Measurement of General Risk Aversion, in *-Advances in Consumer Research 32*, eds. Geeta Menon and Akshay R. Rao, Duluth, MN: *Association for Consumer Research*, Pages: 531-539.

Mayers, A. (2013). *Introduction to statistics and SPSS in psychology*. Harlow: Pearson Education Limited.

Misuraca, R., Faraci, P., Gangemi, A., Carmeci, F. A. & Miceli, S. (2015). The Decision Making Tendency Inventory: A new measure to assess maximizing, satisficing, and minimizing. *Personality and Individual Differences*, 85, 111-116.

Misuraca, R., Faraci, P., Ruthruff, E. & Ceresia, F. (2021). Are maximizers more normative decision-makers? An experimental investigation of maximizers' susceptibility to cognitive biases. *Personality and Individual Differences*, 183, 1-6, doi.org/10.1016/j.paid.2021.111123

Nenkov, G. Y., Morrin, M., Ward, A., Schwartz, B. & Hulland, J. (2008). A short form of the Maximization Scale: Factor structure, reliability and validity studies. *Judgment and Decision Making*, 3, 371-388.

Parker, A., De Bruin, W. & Fischhoff, B. (2007). Maximizers versus satisficers: Decision-making styles, competence, and outcomes. *Judgment and Decision Making*, 2 (6), 342-350.

Peng, J., Zhang, J., Zhang, Y., Gong, P., Han, B., Sun, H., Cao, F. & Miao, D. (2018). A new look at the impact of maximizing on unhappiness: Two competing mediating effects. *Frontiers in Psychology*, 9, 66.

Polman, E. (2010). Why are maximizers less happy than satisficers? Because they maximize positive and negative outcomes. *Journal of Behavioral Decision Making*, 23, 179-190.

Purvis, A., Howell, R. T. & Iyer, R. (2011). Exploring the role of personality in the relationship between maximization and well-being. *Personality and Individual Differences*, 50, 370-375

Richardson, C.M.E., Ye, H.J., Ege, E., Suh, G. & Rice, K.C. (2014). Refining the measurement of maximization: Gender invariance and relation to psychological well-being. *Personality and Individual Differences*, 70, 229-234.

Ronayne, D., Sgroi, D. & Tickwell, A. (2020). *Evaluating the Sunk Cost Effect*. CAGE Online Working Paper Series 475. Competitive Advantage in the Global Economy (CAGE).

Schermelleh-Engel, K. & Moosbrugger, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8 (2), 23-74.

Schwartz, B. (2000). Self determination: The tyranny of freedom. *American Psychologist*, 55, 79-88.

Schwartz, B., Ward, A., Monterosso, J., Lyubomirsky, S., White, K. & Lehman, D. R. (2002). Maximizing versus satisficing: Happiness is a matter of choice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83 (5), 1178-1197.

Schwartz, B. (2004). *The paradox of choice: Why more is less*. New York: Harper Perennial

Simon, H.A. (1955). A behavioral model of rational choice. *The Quarterly Journal of Economic*, 69 (1), 99-118.

Simon, D., Kriston, L., Loh, A., Spies, C., Scheibler, F., Wills, C. & Harter, M. (2010). Confirmatory Factor Analysis and Recommendations for Improvement of the AutonomyPreference-Index (API). *Health Expectations*, 13 (3), 234-243.

Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Boston: MA: Pearson.

Tanius, B. E., Wood, S., Hanoch, Y. & Rice, T. (2009). Aging and choice: Applications to Medicare Part D. *Judgment and Decision Making*, 4, 92–101.

Tovar, P. (2009). The effects of loss aversion on trade policy: Theory and evidence. *Journal of International Economics*, 78 (1), 154-167

Turner, B. R., Rim, H. B., Betz, N. E. & Nygren, T. E. (2012). The Maximization Inventory. *Judgment and Decision Making*, 7, 48-60.

Yiğit, M. & Sezgin, A. (2020). Bilişsel Yansıma ve İsrraftan Kaçınma Davranışının Batık Maliyet Yanılgısındaki Rolü, içinde *Ekonomik Tercihlere Davranışsal Yaklaşım* (Eds.: Neslihan Koç, Mehmet Yiğit, Asena Gizem Yiğit), Ekin Yayınevi: Ankara.

EK-1: Ölçekler

Maksimize Etme Eğilimi Ölçeği									
1	Ne olursa olsun, her zaman herşeyin en iyisini seçmeye çalışırım.								
2	"Yeterince iyi" olan ile yetinmek zorunda kalmayı sevmiyorum.								
3	Seçimlerimin getirisini hep maksimuma çıkarmaya çalışırım.								
4	Ne yapıyor olursam olayım, kendim için her zaman en yüksek standartlara sahibim.								
5	Ne kadar uzun sürerse sürsün en iyi seçeneği beklerim.								
6	Asla ikinci en iyiye razı olmam.								
7	Tüm seçeneklerimi bilmeden karar vermekten rahatsız olurum.								
8	Ne zaman bir seçimle karşı karşıya kalsam, o anda mevcut olmayanlar da dahil olmak üzere diğer tüm olasılıkların neler olduğunu hayal etmeye çalışırım.								
9	Asla elimdekiyle yetinmem								
Kayıptan Kaçınma Ölçeği									
1	Bir karar verirken, kazanılabilecek şeylerden ziyade kaybedilebilecek şeyler üzerine düşünürüm.								
2	Belirli bir miktarda para kaybetmenin acısı, aynı miktarda para kazanmanın sevincinden daha fazladır.								
3	Bir kayba neden olabilecek bir karar vermeden önce gergin olurum.								
4	Benim için bir şey kaybetmenin acısı onu elde etmenin hazzından fazladır.								
5	Büyük bir kayıp yaşamam, aynı oranda bir kazançta göre kafamda daha fazla yer eder.								
6	Potansiyel bir kaybın korkusu, potansiyel bir başarının teşviğinden daha fazladır.								
Riskten Kaçınma Ölçeği									
1	Risk alma konusunda kendimi rahat hissetmiyorum.								
2	Öngörülebilir sonuçları olan durumları tercih ederim.								
3	Bir karar vermeden önce, işlerin nasıl sonuçlanacağından kesinlikle emin olmak isterim.								
4	Belirsiz sonuçları olan durumlardan kaçınırım.								
5	Belirsiz durumlarda karar vermek zorunda kaldığımda gerginlik hissederim.								
Mutluluk Ölçeği									
1	Günlük yaşamımda genellikle neşeliyimdir.								
2	Hayatta mutlu hissettiğim anlar çoğunluktadır.								
3	Yaşamımda keyif aldığım birçok şey vardır.								
4	Çoğu zaman canlı/enerjik hissederim.								
5	Küçük şeyler bile beni mutlu etmeye yeter.								
6	Hayatımdaki eksiklere rağmen neşeli olabilirim.								
*Ölçeklerde ters madde yoktur. *1-kesinlikle katılmıyorum; 7- kesinlikle katılıyorum									
Batık Maliyet Senaryosu		1	2	3	4	5	6	7	
Bir projeye zamanınızın çoğunu harcadınız ancak proje başarısız oluyor. Artık başarılı olma ihtimalinin daha yüksek olduğunu bildiğiniz farklı bir projeye başlama seçeneğiniz de var, ancak elinizdeki proje için harcadığınız zamanı geri alamayacağınızı da biliyorsunuz. Bu durumda ne yaparsınız?		Başladığım projeye devam ederim							Yeni ve farklı bir projeye başlarım